

Ann Foreman: Kvindelighed som fremmedgørelse; Marxisme, psykoanalyse og kvindefrigørelse, en introduktion og diskussion, Forlaget Medusa, København 1978, 184 s., kr. 70.

'Mens skribenter fra kvindebevægelsen, både i England og internationalt, har skabt nogle af de bedste beskrivende redegørelser af forholdet mellem mænd og kvinder, er der endnu kun blevet produceret meget lidt i analytiske vendinger. Og skønt beskrivende redegørelser giver kvinder i kvindebevægelsen styrke ved at vise dem, at deres individuelle erfaringer har videre samfundsmæssig betydning, er de ikke det materiale, på baggrund af hvilket et politisk perspektiv kan opstilles.'

Sådan skriver Ann Foreman i forordet til sin bog Kvindelighed som fremmedgørelse,¹⁾ der altså må ses som hendes bud på at udvikle en teori om kvinders undertrykkelse under kapitalismen for bedre at kunne forstå nødvendigheden af en kvindefrigørelse og bruge den i en emancipatorisk, politisk strategi.

Bogen består hovedsagelig af en række kritiske analyser af marxistiske, psykoanalytiske og eksistentialistiske forfatteres behandling af kvindelig seksualitet og hele problemstillingen om at definere maskulinitet og femininitet, hvorimod Foremans egne alternativer har en underordnet status, hvilket vi skal vende tilbage til.

Hovedmanglen hos marxisterne er ifølge bogen, at de underprioriterer den subjektive faktor eller de bevidsthedsmæssige aspekter i deres totale samfundsanalyse. Marx og Engels angribes for vaghed over for kvindespørgsmålet, hvad der resulterer i senere marxismeudviklingers underordning af seksuelle og sociale forhold, enten i en økonomisk determinisme som hos Plekhanov og Kautsky eller i en moralsk funderet revisionisme som hos Bernstein i Tyskland.

Også for Bebel, Clara Zetkin og i mindre grad for Alexandra Kollontay beskrives kvindeundertrykkelsen primært som et "empirisk spørgsmål om at involvere halvdelen af proletariatet i den revolutionære bevægelse", hvilket med stalinismens og nazismens fremtrængen indebar, at kvindekampens sejre var "blandt de første, der gik tabt, af mangel på nogen som helst teoretisk underbygning" (p. 44).

1) Oversat fra engelsk Femininity as Alienation: Women and the Family in Marxism and Psychoanalysis, Pluto Press, 1977.

Ann Foreman: Kvindelighed som fremmedgørelse; Marxisme, psykoanalyse og kvindefrigørelse, en introduktion og diskussion, Forlaget Medusa, København 1978, 184 s., kr. 70.

'Mens skribenter fra kvindebevægelsen, både i England og internationalt, har skabt nogle af de bedste beskrivende redegørelser af forholdet mellem mænd og kvinder, er der endnu kun blevet produceret meget lidt i analytiske vendinger. Og skønt beskrivende redegørelser giver kvinder i kvindebevægelsen styrke ved at vise dem, at deres individuelle erfaringer har videre samfundsmæssig betydning, er de ikke det materiale, på baggrund af hvilket et politisk perspektiv kan opstilles.'

Sådan skriver Ann Foreman i forordet til sin bog Kvindelighed som fremmedgørelse,¹⁾ der altså må ses som hendes bud på at udvikle en teori om kvinders undertrykkelse under kapitalismen for bedre at kunne forstå nødvendigheden af en kvindefrigørelse og bruge den i en emancipatorisk, politisk strategi.

Bogen består hovedsagelig af en række kritiske analyser af marxistiske, psykoanalytiske og eksistentialistiske forfatteres behandling af kvindelig seksualitet og hele problemstillingen om at definere maskulinitet og femininitet, hvorimod Foremans egne alternativer har en underordnet status, hvilket vi skal vende tilbage til.

Hovedmanglen hos marxisterne er ifølge bogen, at de underprioriterer den subjektive faktor eller de bevidsthedsmæssige aspekter i deres totale samfundsanalyse. Marx og Engels angribes for vaghed over for kvindespørgsmålet, hvad der resulterer i senere marxismeudviklingers underordning af seksuelle og sociale forhold, enten i en økonomisk determinisme som hos Plekhanov og Kautsky eller i en moralsk funderet revisionisme som hos Bernstein i Tyskland.

Også for Bebel, Clara Zetkin og i mindre grad for Alexandra Kollontay beskrives kvindeundertrykkelsen primært som et "empirisk spørgsmål om at involvere halvdelen af proletariatet i den revolutionære bevægelse", hvilket med stalinismens og nazismens fremtrængen indebar, at kvindekampens sejre var "blandt de første, der gik tabt, af mangel på nogen som helst teoretisk underbygning" (p. 44).

1) Oversat fra engelsk Femininity as Alienation: Women and the Family in Marxism and Psychoanalysis, Pluto Press, 1977.

Ligesom i forordet fokuserer dette citat på den manglende teoriudvikling, hvis årsager i øvrigt ikke debatteres eller nuanceres i forhold til de enkelte landes konkrete, historiske forhold.

Samme generaliserende tendens finder vi i gennemgangen af psykoanalytikerne, hvor Freuds driftsteorier indtager en central plads. Modsat marxisternes analyser finder Foreman her en sammenkædning af seksualitet og samfund, som imidlertid er baseret på enkelt-individens biologiske og hermed uforanderlige strukturer, omend disses betydning vægtes forskelligt af de teoretikere, som omtales, nemlig Wilhelm Reich, Erich Fromm, Herbert Marcuse og Juliet Mitchell.

Hovedudviklingen i deres teorier gennemgås, men Foreman forsøger ikke detaljeret at beskrive og sammenligne forfatterens kvindesyn endside at specificere deres faglige tradition og generelle historiske positioner. Således afviser forfatteren Reichs hypostasering af den genitale seksualitet uden overhovedet at konkretisere hans arbejdsbetingelser under nazismens fremtrængen, altså under indtryk af, hvad der for ham at se var en komplet amorf og vild seksuel perversion hos masserne (nazismen nævnes godt nok i afsnittet om marxismens udviklingstendenser i Tyskland i 20'erne, men har åbenbart mistet sin relevans i dette afsnit). Og Juliet Mitchells bog Psykoanalyse og feminisme (Tiderne Skifter, 1977) afskrives også på nogle få sider som en Freud-apologi, uden på nogen måde at inddrage dens fremkomstbetingelser i begyndelsen af 70'erne under indtryk af især mange amerikanske feministers teorifjendskhed og totale nedsabling af Freud.

Efter at have afvist psykoanalysen som teoretisk ramme for en forståelse af kvindeundertrykkelsen vender forfatteren sig til eksistentialisterne, nærmere betegnet Jean Paul Sartre og Simone de Beauvoir, som hun mener overvinder den biologiske determinisme med deres psykologisk funderede og derfor foranderlige begreber om subjekt eller "væren-for-sig" og objekt eller "andethed". For Sartre er disse generelt menneskelige eksistensformer - det enkelte individ kan kun definere sin egen identitet i forhold til et andet - mens de Beauvoir bestemmer begreberne kønsspecifikt, med manden som det tilegnende subjekt og kvinden som objektet for tilegnelsen.

Den psykologiske dynamik kombineres imidlertid ikke med en marxistisk historieteori, så Foreman står stadig tilbage med sine ubesvarede spørgsmål. Men inden jeg vender mig til hendes egne forsøg på syntetisering, vil jeg prøve at opsummere hendes analysemetode, idet den får implikationer for de svar, hun selv giver.

I hele sin gennemgang af, hvad der betegnes som de 3 radikale hovedstrømninger: marxismen, psykoanalysen og eksistentialismen, fokuseres, som vi har set, på enkeltforfatteres generelle teorier uden bestemmelse af deres historiske situation, faglige tradition eller bare teoriernes egne, praktiske funktioner. Læseren præsenteres for et ideernes supermarked og herved levnes kun mulighed for en moralsk stillingtagen af typen: Sartre er bedre end Marcuse som er ringere end Marx og Engels. Den generaliserede og individualiserede behandling af emnet indebærer altså en metodisk lukket-hed og en indholdsmæssig reduktionisme, som er af ringe brugs-værdi for modtageren.

Og da Foreman skal give sit eget bud på en forklaring, ja, så vælger hun da også en historisk tilgang ved nemlig at beskrive ændringerne i kvindernes stilling fra det 17. århundredes England og frem til i dag og herunder behandler hun klart modsætningerne i kvinders dobbeltarbejde og i de skiftende kvindebilleder - kompleksiteten i produktionens krav om "den stærke selverhvervende" og reproduktionens ønske om "den bly hjemmeløbende". Dette er langt den bedste del af bogen, som slutter med strategiforslag til den nye kvindebevægelse: at udvide området for politisk kamp og redefinere dens former og indhold.

Disse forslag og beskrivelsen af kvindeundertrykkelsens manifestationer kædes imidlertid ikke sammen med visionerne om en samfundsstruktur uden kvindeundertrykkelse - bogen mangler simpelthen et konkret alternativ til de afviste teorier om den eksisterende kvindesocialisations repressive form. Forfatteren forbliver ved et generelt postulat om, at bevidstgørelse er en nødvendig betingelse for en "destruktion af seksualiteten i dens form for tilegnelse og af polariteten i forhold til den mandlige holdning, som den er baseret på. Den polymorfe seksualitet ... nået frem til på en bevidst og ikke en ubevidst måde, udgør derfor den næste form af de seksuelle forhold i samfundet" (p. 125).

Dette synes at være Foremans mål, men hvordan socialister i al almindelighed og kvindebevægelsen i særdeleshed kan medvirke til at virkeliggøre dette mål antydes ikke. At forfatteren ikke har svaret skal selvfølgelig ikke kritiseres, men nok at hun i sin afhistoriserede generalisering lukker for nogle vigtige diskussioner af vores muligheder for f.eks. at ændre den kønsspecifikke socialisation som socialistiske forældre, pædagoger og undervisere, der stadigvæk lever i en kapitalistisk sammenhæng.

Kirsten Drotner

Ole Nørgaard: Social Science Literature on Developing Countries, an annotated guide to information sources, Center for Development Research, Copenhagen, 1978. 150 s. 24,00 kr.

Bibliotekaren på Center for Udviklingsforskning har gennem denne bog gjort et stykke arbejde, der næppe kan roses og anbefales nok. Bogen er en gennemgang af, hvordan man finder frem til bøger, artikler, statistisk materiale, doktorafhandlinger og andet materiale, der har interesse for folk, der beskæftiger sig med udviklingsforskning i bred forstand.

Bogen er bygget op, så den går fra det generelle til det specielle, og den er skrevet på en måde, så man med stort udbytte kan læse den fra ende til anden. Det er den første publikation af den slags, jeg har set, hvor det kan lade sig gøre, uden at man falder i søvn undervejs.

Det første afsnit er en gennemgang af selve grundbegreberne i den bibliografiske 'videnskab'. I det andet afsnit gives en oversigt over de generelle kildeværker og en gennemgang inden for de forskellige fagområder: samfundsvidenskaberne i almindelighed, antropologi, økonomi, uddannelse, geografi, historie, politologi og sociologi. Herefter gives en geografisk opdelt oversigt over, hvordan man finder henvisninger til arbejde om udviklingslandene i almindelighed og i regioner: Afrika, Asien og Latin-Amerika.

Den næste sektion er en gennemgang af oversigter fra de internationale organisationer, der efterfølges af en registrering af, hvilke hovedværker af statistisk art de forskellige organisationer udgiver. Til sidst gives en række nyttige henvisninger til, hvilke muligheder der er for at holde sig orienteret om doktorafhandlinger, løbende forskning og anmeldelser. Der afsluttes med et kapitel om, hvordan man rent konkret starter et studium af udviklingsspørgsmål med hensyn til litteratursøgning.

Inden for hvert af disse områder gives der informationer om, hvor tit den pågældende publikation udkommer, om den kumuleres, hvor den udgives, og hvad den koster, hvilket område den dækker, og hvordan den er opbygget, hvordan man anvender den i sin eftersøgning efter litteratur, og på hvilke danske biblioteker den findes.

På en række områder er der endvidere givet konkrete eksempler og yderligere oplysninger under overskriften: Well worth knowing in this connection.

En række krydshenvisninger sikrer, at man også kan benytte bogen til enkelt-opslag.

Forfatteren gør i forordet opmærksom på, at der er en bias i retning af Afrika og i retning af informationsmateriale på engelsk - en bias der dog efter min mening ikke er så udpræget, at den mindsker bogens generelle værdi. Det forekommer dog besynderligt, at materiale fra EF ikke er medtaget. Både med hensyn til analyser og med hensyn til statistisk materiale er EF en meget vigtig kilde. Af enkelt-publikationer, der savnes, kan endvidere nævnes UNCTAD's Register of Research on Trade and Development Issues (UNCTAD/OSG/156), New York, 1978.

Bogen er som sagt absolut en af de bøger, man ikke kommer uden om inden for dette felt, og den er i sin opbygning og sin klare stil af interesse for andre, der beskæftiger sig med international politik i almindelighed. For undervisere på flere niveauer og på flere områder inden for samfundsvidenskaberne er den uomgængelig. For universitetsstuderende bør den omgående inkluderes i pensum. Man må håbe, den bliver revideret senere, og at den virker som en inspiration til andre bibliotekarer til at lave et lignende arbejde inden for andre områder. Der er i hvert fald nu lavet et eksempel til efterfølgelse.

Hans-Henrik Holm